

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΣΤΟ ΒΕΛΒΕΝΤΟ

Στὸ τέλος τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας ποὺ διαβάζεται στὶς ἐκκλησίες τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας μνημονεύονται ὡς προσθήκη τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ συνέβαλαν οἰκονομικὰ ἢ ἠθικὰ στὴν πρόοδο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Ἐνα συγκινητικὸ παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας ἔχει σωθῆ στὸν κώδικα Βελβεντοῦ, μικρῆς κωμόπολης στὶς ὑπάρειες τῶν Πιερίων πρὸς τὰ ἀνατολικά τῶν Σερβίων.

Ὁ κώδιξ βρίσκεται στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Κοζάνης μὲ προσωρινὸ ἀριθμὸ 166¹ καί, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μακρὸ κατάλογο ὀνομάτων τῶν κατοίκων ποὺ ἔδωσαν δωρεὰς (παρρησίες) γιὰ νὰ μνημονεύωνται τὰ ὀνόματά τους, περιέχει καὶ μιὰ ἰδιότυπη καὶ ἐνδιαφέρουσα προσθήκη στὴν ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ κώδιξ εἶναι διαστάσεων 0.20×0.15, ἀκέφαλος μὲ τὰ πρῶτα 17 φύλλα σκωρόβρωτα· ἔχει γραφῆ κατὰ καιροὺς ἀπὸ πολλὰ χέρια καὶ φέρει διάφορες χρονολογίες. Ἡ παλαιότερη εἶναι στὸ τέλος τοῦ κώδικος, σελ. 235-248, ὅπου εἶναι καταχωρημένη ἡ αἴτησις πρὸς τὸν Πατριάρχη Σαμουὴλ Χαντζερῆ γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς σχολῆς τῆς κωμοπόλεως μὲ ἡμερομηνία 1 Ἰουλίου 1773, καθὼς καὶ ἔγγραφο τοῦ Πατριάρχου, ποὺ ἐγκρίνει τὴν αἴτησι μὲ ἡμερομηνία 1774. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ δημοσιεύει στὸν παρόντα τόμον ὁ Νικόλαος Δελιαλῆς ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Σερβίων καὶ Κοζάνης (Δημ. Βιβλιοθήκη Κοζάνης ἀρ. 173), ὅπου εἶχαν ἐπίσης καταχωρηθῆ.

Ἡ προσθήκη στὴν ἀκολουθία ἔχει ἀντιγραφῆ στὸν κώδικα πέντε φορές μὲ παραλλαγὰς ἀπὸ ἑπτὰ χέρια. Πιθανὸν νὰ πρόσθεταν ἢ νὰ ἀφαιροῦσαν τμήματα ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς.

σελ. 80-81 χέρι Α, ἀκολουθία ἀτελής.

σελ. 85-91 χέρι Β, δεύτερο κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

σελ. 93-96 χέρι Γ, τρίτο κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

σελ. 101-104 χέρι Δ, τέταρτον κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

¹ Ἀντωνίου Σιγάλα, Ἀπὸ τὴν Πνευματικὴν Ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας. Α' Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας. Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Παράρτημα Δ' τόμου Ἐπετηρίδος Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 88.

σελ. 104-111 χέρι E, στη σελίδα 111 υπάρχει χρονολογία Μάρτιος 1874.
σελ. 112 χέρι ΣΤ.

σελ. 129-133 χέρι Z, πέμπτο κείμενο της ακολουθίας.

Τὸ κείμενο πὸ δημοσιεύεται ἐδῶ εἶναι ἀπάνθισμα ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω παραλλαγές. (Διορθῶνω τὰ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ λάθη τοῦ κειμένου).

Κῶδιξ Βελβεντοῦ, Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ἀρ. 166.

(σ. 85 B) Ἐκκλησιάζομαι ἀπὸ ἁμβωνος τῆ Κυριακῆ τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν τῆς Λειτουργίας Ἀπόλυσιν εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τῶν ὅποσων συνεισενεγκόντων ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κοιμήσεως, τῷ ὄντι ἐν Βελβενδῷ τῆ κωμοπόλει.

(σ. 101, A, B, Δ) Ὁ θεοφιλέστατος καὶ ἐλλογιμώτατος Ἅγιος Σερβίων καὶ Κοζάνης, κύριος Ἰγνάτιος Θεσσαλονικεὺς, ὑπερμάχησε, συνεδρόμησε μαζὶ μὲ τοὺς ἐνταῦθα εὕρισκομένους δημογέροντας καὶ ἱερεῖς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ διδασκάλου,
Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(A, B, Δ) Ὅσοι ἔδωκαν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὰς δύο εὕρισκομένας ταύτας ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου χωράφια, ἀμπέλια, παρρησίας καὶ εἴ τι ἄλλο πολὺ ἢ ὀλίγον καὶ ἐσυνάχθη ὁ μισθὸς τοῦ διδασκάλου διὰ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον καὶ ὁ μισθὸς τοῦ πνευματικοῦ,
Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 102, B, Δ) Ὅσοι χριστιανοὶ διὰ ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἔγραψαν ὀνόματα διὰ τὰ μνημονεύονται πᾶσαν ἐβδομάδα εἰς τὸν ναὸν τοῦτον,
Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(A, B, Δ) Τῆ ἀδείᾳ τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότη ἀφορίζομεν, ἀναθεματίζομεν, ἐξωκκλησιάζομεν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἤθελαν κατατρέξει, ζημιώσει ἐμμέσως ἀμέσως, φανερὰ ἢ κρυφὰ τὴν κωμόπολιν ταύτην Βελβενδὸν ἢ τὰ σχολεῖα ἢ τοὺς εὕρισκομένους διδασκάλους,
Ἀνάθεμα (τρὶς).

(B, Δ) Προσέτι ἀφορίζομεν τῆ ἀδείᾳ τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότη, ἀναθεματίζομεν, ἐξωκκλησιάζομεν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἤθελον θελήσει ἢ συνεργάσει εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσωσι καὶ νὰ φθείρωσι τὴν ποσότητα τῶν ἄσπρων, τὰ ὅποια κοινῶς ἐδιορίστηκαν διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου καὶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τῶν ἱερέων ἢ λαϊκοῖ ἢ μικροὶ ἢ μεγάλοι, ἐὰν δὲν φυλάξωσι τὴν ὑπόσχεσίν τους εἰς διατήρησιν αὐτῶν τῶν ἄσπρων,

Ἀνάθεμα (τρὶς).

(σ. 103, Β, Δ) Ὅσοι προγε(νέ)στεροί τε καὶ οἱ ἕως τοῦ νῦν καιροῦ ἀφιέρωσαν ἀμπέλια, χωράφια, κινητὸν καὶ ἀκίνητον πολὺ ἢ ὀλίγον οἰονδήποτε πρᾶγμα καὶ εὐρέθησαν εἰς τὸν ἀνακαινισμόν τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ, ἐπιβουθήματα καὶ ὅσοι ἐπεστάτησαν, ἐπεμελήθησαν, συνεδρόμησαν λόγῳ ἢ ἔργῳ καὶ ἀνεκαινίσθη ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ πάντες ὅσοι ἔδωκαν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τέμπλου καὶ τῶν λοιπῶν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅσοι δώσουν καὶ ἀφιερῶσουν πολὺ ἢ ὀλίγον εἰς καλλιέργειαν καὶ στολισμὸν αὐτῆς.

(Β, Δ) Ὅσοι χριστιανοὶ ἀφιέρωσαν, διὰ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 104, Β, Δ) Ὅσοι χριστιανοὶ ἀφιέρωσαν, ἐπεμελήθησαν, συνεδρόμησαν λόγῳ ἢ ἔργῳ διὰ τὴν ζωγραφίαν τοῦ θεοῦ τούτου ναοῦ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Β) Ὅσοι χριστιανοὶ χριστιανικῇ προαιρέσει κινούμενοι ἀφιέρωσαν διὰ τοὺς πτωχοὺς ἐλεημοσύνην νὰ μεράζεται τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Β, Δ) Πάντων δὲ καὶ πασῶν τῶν συνδρομητῶν καὶ τῶν κτητόρων τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ ναοῦ τούτου καὶ τῶν σχολείων,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Δ, Ε) Ὅσοι χριστιανοὶ ζήλω θεῖῳ κινούμενοι συνεισέφερον καὶ ἠγόρασαν τὴν καμπάναν, τοὺς πολυελέους, τὰς κανδήλας, τοὺς σταυρούς, τοὺς θυμιατούς, τὰ δισκοπότηρα, τὰ ἱερὰ ἄμφια, τὰ στεφάνια τῶν εἰκόνων καὶ εἴ τι ἄλλο ὑπάρχει εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 105, Ε) Ὅστις ἐκ τῶν πατριωτῶν μας δυστροπεῖ καὶ ἀρνεῖται τὸ χρέος, τὸ ὅποῖον ἔχει τὸ χωρίον μας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, καὶ φέρει ταραχὴν καὶ δὲν πληρώνει τὸν ἀνάλογον εἰς τὴν δυνάμιν του τόκον δέκα τοῖς ἑκατόν, ὁ τοιοῦτος εἶναι ἀφορεσμένος καὶ ἀναθεματισμένος ὡς ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας.

(σ. 106, Ε) Ὅσοι χριστιανοὶ εἴτε ζῶντες εἴτε θανόντες ἐκτιμήσαντες τὰ ἐκ τῆς παιδείας προερχόμενα ἀγαθὰ, χριστιανικῶς ζήλω ὑπὲρ τοῦ διδάσκεισθαι τὰ πάτρια καὶ θεοπαράδοτα δόγματα κινούμενοι φιλοτίμως πάνυ συνεισέφερον ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν περιουσίας, ὁ μὲν πλεῖον, ὁ δὲ ἥττον ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως τοῦ εἰς ὀγδοήκοντα χιλιάδες γροσίων ἀναβαίνοντος λάσσου, ἵνα διὰ τοῦ τόκου αὐτοῦ διατελῶσι ἐργαζόμενα τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος, ὡς λυχνίαι ἄσβεστοι ἐν ἀδχμηρῶ τόπῳ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Ε) Ὅσοι χριστιανοὶ ἐπλούτισαν τὴν βιβλιοθήκην τοῦ σχολείου διὰ προσφορὰς βιβλίων χρησίμων διὰ τε τὰ δόγματα τῆς θείας ἡμῶν πίστεως διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ διὰ τοὺς διδάσκοντας,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Ε) Ὅσοι ἀφιέρωσαν χάρτας, ἄτλαντας, τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν καὶ τὰ τοιαῦτα ὁμοίως καὶ ὅσοι ἔδωκαν διὰ τὰ ὠρολόγια, καρέκλες καὶ λοιπὰ ἐπιπλα,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 107) Ἀκολουθεῖ ὀνομαστικὸς κατάλογος δωρητῶν διὰ τὰ σχολεῖα. Μεταξὺ τῶν δωρητῶν ἀναφέρονται ὁ πανιερώτατος Σερβίων καὶ Κοζάνης, 4000 (γρόσια), ὁ μακαρίτης Δημητρίου Χατζητάσιου, 32,000 (γρόσια), ὁ πανοσιολογιώτατος καὶ μακαρίτης Γερμανός, 25,000 (γρόσια), τὸ σεβαστὸν Ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος εἰς βιβλία, 20,000 (γρόσια) κ.ἄ.

(σ. 109, Δ) Τὸ σεβαστὸν ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος ἐπροίκισε τὴν βιβλιοθήκην μας δι' ἀποστολῆς πολλῶν βιβλίων χρησίμων διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς. Τὸ ἴδιον προσέφερε καὶ ἐπιπεδόσφαιρα καὶ χάρτας οὐκ ὀλίγους εἰς χρῆσιν τῶν μαθητῶν,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Δ) Ὅσοι χριστιανοὶ λαμβάνοντες βιβλία παρὰ τοῦ σχολείου ἄνευ ἀποδείξεως τὰ κατακρατοῦσι καὶ δὲν ἔχουσι οὔτε θέλησιν οὔτε σκοπὸν νὰ τὰ ἐπιστρέψωσι, συμβουλευόμεν αὐτοὺς νὰ μὴν ὑστερῶσιν ἐπὶ πολὺ ταῦτα καὶ παραδίδονται εἰς λήθην, ἀλλ' ἅμα μελετήσαντες νὰ τὰ ἐπιστρέψωσι.

(Δι' ἄλλης χειρὸς εἰς τὸ περιθώριον: δὲν λέγομεν)

(Δ) Οἱ ἐπιβουλευόμενοι τὰ σχολεῖα καὶ βλασφημοῦντες κατὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὡσὰν νὰ ἦσαν ταῦτα αἷτια κανενὸς κακοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν προσπαθοῦντες ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἢ φανερὰ ἢ κρυφὰ νὰ σηκώσωσι τὸ πρὸς τὰ γράμματα σέβας καὶ διαλύσωσι τὰ σχολεῖα, πρὸς κοινὴν τύφλωσιν καὶ σκοτασμὸν τῆς ἐνεστώσης καὶ ἐπερχομένης γενεᾶς,

ἀνάθεμα ἔστωσαν.

(σ. 110, Δ) Προσέτι δὲ ἀναθεματίζομεν καὶ κάθε ἄνθρωπον εἴτε μεγάλον εἴτε μικρόν, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ κόψῃ ξένον καρποφόρον ἢ μὴ καρποφόρον δένδρον ἢ ἀλμάκιον ξένον ἢ πλατάνια τοῦ λάκκου διὰ φθόνον ἢ δι' ἐχθρὰν ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ὡς γινόμενος μέγα πρόσκομμα εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ χωρίου μας ὑποβάλλεται εἰς τὸ ἀνάθεμα τῶν ἀδικουμένων ἀδελφῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας.

(Δ) Ὅσοι χριστιανοὶ συνεδρόμησαν, ἐπεμελήθησαν, συνεισέφεραν καὶ ἐπεστά-

τησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κωδωνοστασίου καὶ ὅσοι προσέφεραν δι' αὐτὸ ἢ ξύλον ἢ πέτραν ἢ δουλειὰν ἢ χρηματικὴν ἢ ἠθικὴν συνδρομὴν ἢ σίδηρον ἢ τροφήν ἢ τι τοιοῦτον ἢ καὶ λόγον ἀκόμη καλὸν καὶ προτρεπτικόν, ἀκόμη δὲ καὶ ὅσοι ἐργάζονται καὶ προσπαθῶσι νὰ φέρωσι καὶ ὠρολόγιον δι' αὐτό,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 111, Ε) Ὅσοι χριστιανοὶ εἴτε ἔργῳ εἴτε λόγῳ συνεισέφερον, ἐπεμελήθησαν, ἐπεστάτησαν εἰς τὴν ἐκ νέου ἀνοικοδόμησιν τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ ὅσοι ἔδωσαν δι' αὐτὸ ἢ χρηματικὴν τινα ποσότητα ἢ ξύλον ἢ σίδηρον ἢ πέτρας, ἢ τροφήν ἢ εἰργάσθησαν δωρεὰν ἢ τοιοῦτόν τι πρὸς δὲ καὶ λόγον ἀκόμη καλὸν ἔλεγον, ἀκόμη δὲ καὶ ὅσοι ἐργάζονται ἢ ἔχωσι κατὰ νοῦν νὰ ἐργασθῶσι ὑπὲρ τῶν σχολείων,

Αἰωνία ἡ μνήμη.

(σ. 112, ΣΤ) (Δι' ἄλλης χειρός). Ὁ δὲ πατριώτης εὐρισκόμενος ἐν Βλαχίᾳ καὶ ἀφιέρωσεν διὰ τὴν σχολὴν γρόσια...

Αἰωνία ἡ μνήμη.

(σ. 132, ΣΤ) Ὁμοίως καὶ ὅσοι ἀφιέρωσαν εἰς τὰ δύο κοιμητήρια τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ Ἁγίου Ἀντωνίου,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(ΣΤ) Ὁμοίως καὶ ὅσοι ἀφιέρωσαν διὰ τὸν Ἁγιον Δημήτριον τῆς Γρατσιάνης χωράφια, ἢ ἀμπέλια ἢ ἄλλα κτήματα κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα ἕκαστος κατὰ τὴν δυνάμιν του διὰ νὰ οἰκονομῶνται τὰ ἱερά καταγώγια καὶ ὅσοι λόγῳ ἢ ἔργῳ φροντίζωσι ἠθικῶς ἢ πνευματικῶς διὰ τὴν κοινότητα ἡμῶν,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

Συμπληρωματικὰ παραθέτω μερικὰ ἄλλα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἀκολουθία, πού νομίζω ὅτι ἔχουν ἐνδιαφέρον.

(σ. 89, Β) Ὅσοι δὲ ἐναντίον μισόκαλοι καὶ κακότροποι λόγῳ ἢ ἔργῳ συνεργῶσιν, θέλωσι πάσχουσι διὰ νὰ φθείρωσι καὶ νὰ χαλάσωσι τὰ εἰρημένα ἀφιερῶματα καὶ γραψίματα, ἵνα ἐλαττώσωσιν τὴν τάξιν των, τόσον τῶν ἱερέων τὰ γραψίματα ὅσον καὶ τοῦ θεοῦ τούτου ναοῦ, εἴτε ἱερεὺς εἶναι εἴτε λαϊκός,

ἀνάθεμα (τρὶς).

(σ. 88, Β, Γ) Ὁμοίως καὶ ὅσους μάγους ἢ μάγισσες εὐρίσκονται εἰς τὴν κοινόπολιν ταύτην Βελβενδὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἄνδρας δηλαδὴ ἢ γυναῖκας, ὅπου μὲ οἶον τρόπον σατανικὸν πάσχουσι νὰ μαγεύσωσι τοὺς χριστιανούς, νὰ ἀποδένωσι, νὰ τοὺς κίμνωσι νὰ μὴ τεκνοποιῶσιν, νὰ ἀποθνήσκωσι

(ὡς αὐτοὶ οἱ μικροὶ καὶ ἀσπλόγιστοι ὑπολαμβάνουσι), νὰ ἀσθενῶσιν, νὰ λολαίνονται καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρόμοια κακὰ νὰ τοὺς προξενῶσιν διὰ μέσου τῆς ἀθέου ταύτης κακοτεχνίας, διὰ τοὺς ὁποίους πάντες λέγομεν καὶ ἐκφωνοῦμεν τῇ ἀδείᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότη, ὅπως ἔστωσαν ἀφορεσμένοι ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἄλτοι μετὰ θάνατον,

ἀμήν.

(σ. 105, Ε) "Ὅστις ἔτι τῶν πατριωτῶν μας εἶτε φθόνῳ εἶτε πείσματι φερόμενος ἢ μικρὸς ἢ μεγάλος τολμήσει καὶ ἐπιβάλει χεῖρα βαρεῖαν, ἵνα βλάψῃ τὰ σκαμνία, τὰ ὁποῖα ἐφύτευσαν καὶ φυτεύουσι διὰ μέγα ὄφελος τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς καὶ ὁ Δεσπότης δι' ἀφορισμοῦ ἠθέλησε,

ἀνάθεμα

(τρίς).

Ἄπὸ τὸ κείμενο αὐτὸ διαγράφεται πολὺ ζωντανὰ ἢ συγκρότησις τῆς κοινωνίας τοῦ Βελβεντοῦ, ποὺ ἦταν κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κωμόπολις ἀπὸ 400 σπίτια, ὅπως ἀναφέρεται σὲ χειρόγραφο ἔργο ποὺ ἀποδίδεται στὸν Μεγδάνη¹ γιὰ τὴ φυσικὴ, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις ὠρισμένων ἐπαρχιῶν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνος. Οἱ κάτοικοι τοῦ Βελβεντοῦ δὲν ταξίδευαν, ἦσαν κτηνοτρόφοι ἢ ζοῦσαν ἀπὸ τῆ γῆ τους, καλλιεργοῦσαν ὀπωροφόρα δένδρα, λινάρι, ἀμπέλια. «Καὶ διὰ τὸ νὰ ἀσχολοῦνται ὅλοι εἰς τὰ ἔργα ὅμοιοι εἶναι καὶ ὁμότιμοι καὶ ὑπεροχὰς καὶ σκανδαλοποιὰς εὐγενείας δὲν ἔχουσι. Τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις των τὰς θεωροῦσι δημοκρατικῶς καὶ κινοῦνται εἰς αὐτὰς ἀπὸ κοινῆς ὁμοιοῦς των»².

Ἄπὸ τὸν μακροσκελῆ κατάλογο ὀνομάτων τῶν δωρητῶν ποὺ ἀναγράφονται στὸν κώδικα φαίνεται ὅτι σχεδὸν κανεὶς δὲν ἦταν ἀμέτοχος στὰ κοινὰ καὶ ὅτι προσφέροντας γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς τους δημιουργοῦσαν ἓνα σταθερὸ κεφάλαιο «τὸ λῦσσον»³, τὸ ὁποῖο στὰ χέρια τῆς ἐκκλησίας εὑρίσκει τὴν ἀξιοποίησίν του.

Πρώτη καὶ κύρια φροντίδα ἦταν ἡ ἐκκλησία. Ἡ ἀνέγερσις ναῶν, «ἡ ζωγραφία» τους καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τους μὲ ἐκκλησιαστικὰ σκευῆ. Δεύτερο μέλημα ἐπίσης σπουδαῖο ἦταν ἡ μόρφωσις ἀπὸ τὸν δάσκαλο καὶ ἡ ψυχικὴ καθοδήγησις ἀπὸ τὸν πνευματικὸ. "Ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ κείμενο,

¹ Μιχ. Ἄθ. Καλιβδέρη, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆ Δυτ. Μακεδονία χρόνων Τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940, σελ. 9.

² Ἐνθα ἄνωτ. σελ. 22.

³ Ἡλίου Δασσαρήτου, Περὶ τῆς Κορυτσᾶς, ΔΙΕΕ (1896-1900), σελ. 156, σημ. 61. Γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, τὸ λῦσσον ἦταν τὸ ταμεῖο τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων (ἀσφαλισμένο συνήθως στὸ σεντούκι τῆς ἐκκλησίας), τὸ ὁποῖο διαχειρίζονταν οἱ ἱερεῖς μὲ τοὺς ἐπιτρόπους ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν πάντα τοῦ μητροπολίτου τῆς περιοχῆς.

ὁ πνευματικὸς δὲν ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς παπὰδες τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ ἄλλος, πιθανὸν κάποιος πιὸ μορφωμένος ἢ καλόγερος, ὅπως συνηθιζόταν, ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ φροντίζη γιὰ τὴν διόρθωση τῶν ψυχῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀμάθεια «*φθόνῳ τοῦ ψυχοφθόρου διαβόλου ἀνέκαθεν ἐπεπόλαζεν ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ Βελβεντῶ*»¹, γιαντὸ ἴσως τόσο πολὺ τονίζεται κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ὀνομαστικὰ τοῦ καθενὸς ἢ προσφορὰ γιὰ τὸ σχολεῖο. Τονίζεται ἐξ ἴσου μὲ τὰ ἔργα καὶ ὁ καλὸς καὶ προτρεπτικὸς λόγος, ἡ ἠθικὴ συμπαράστασις.

Οἱ εἰσφορὲς ἦταν εἰς εἶδος, ἀμπέλια, χωράφια, σίδηρο, πέτρες, φαγητὸ γιὰ τοὺς ἐργάτες, προσωπικὴ ἐργασία, καθὼς καὶ εἰς χρῆμα. Ὅλο αὐτὸ τὸ κεφάλαιο, ποὺ ἦταν στὰ χέρια τῆς ἐκκλησίας, δὲν ἔπρεπε νὰ διασκορπισθῆ. Ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν χρημάτων ποὺ δάνειζε ἡ ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ πληρωθοῦν ὁ δάσκαλος, ὁ ὁποῖος ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κηρύττει στὴν ἐκκλησία εἰς τακτὲς ἡμέρες, καὶ ὁ πνευματικὸς. Ὁ τόκος ἦταν συνήθως 15%, ὅπως ἀναφέρεται εἰς δωρεὰς πρὸς τὴν ἐκκλησία γιὰ τὸ σχολεῖο ἢ γιὰ μνημόσυνα. Π.χ. στὴ σελίδα 142 τοῦ κώδικος βλέπομε ὅτι:

Ὁ Πανοσιολογιώτατος τοῦ ἐνταῦθα μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος μακαρίτης Παπα-Χρῦσανθος, ἀφιέρωσε διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν κατὰ τὴν διαθήκην του, εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τῆς πολιτείας μας γρόσια πενήτηκοντα τὰ ὁποῖα ἐβάλλθησαν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας ταύτης διὰ νὰ στέκουν παντοτινὰ μὲ τὸ διάφορον πρὸς τὰ δέκα ἑνδεκα καὶ μισόν· καὶ πλερώνεται τὸν κάθε χρόνον πρὸς τὸν ἐπίτροπον, διὰ νὰ ἐξοδεύηται εἰς ἀναγκαίας χρείας τοῦ σχολείου. αἰωνία ἡ μνήμη.

Σελ. 162:

Ὁ κυρ Σταμάτης μπουγιατζῆς κατὰ τὸ 1783 μαῖου 9 ἀφιέρωσεν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς πολιτείας ταύτης γρόσια 100 καὶ τὰ ἔδωσεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας μας διὰ νὰ στέκουν παντοτινὰ μὲ τὸ διάφορον τὰ δέκα ἑνδεκα καὶ μισόν, τῶν ὁποίων τὸ διάφορον γρόσια δεκαπέντε νὰ δίδηται τὸν κάθε χρόνον εἰς τὴν κοινότητα τῶν ἱερέων καὶ νὰ ἔχωσι χρεῖαν ἀπαραίτητον διὰ νὰ λειτουργῶσι κάθε ἑβδομάδα τὸ Σάββατον καὶ νὰ μνημονεύωσι τὰ ὀνόματα ταῦτα Σταμάτη, Ξάκου καὶ τῶν τέκνων. αἰωνία ἡ μνήμη.

Εἰς τὰ ἔγγραφα, ποὺ δημοσιεύει ἐνταῦθα ὁ Ν. Δελιαλῆς¹, ὁ τόκος ἀνέρχεται σὲ δέκα τὰ ἑκατὸ, ἀλλὰ γινόταν καὶ ἄλλες συμφωνίες, π.χ. σελ. 205, 1798 Ἰουλίου 20:

Ἐπληρώθη τὸ δεδουλευμένον διάφορον τῆς ἀνωτέρω ὁμολογίας διὰ τρεῖς χρόνους ἕως σήμερον πρὸς 6 τὰ ἑκατὸν μετηλλαχθέντος τοῦ ἔτους εἰς τὸ παρόν.

¹ Βλέπε Ν. Δελιαλῆ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 267.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν χρησίμευε ὡς τράπεζα καὶ δάνειζε χρήματα γὰρ νὰ δημιουργῆ εἰσόδημα, ἐνῶ τὸ κεφάλαιο, «τὸ λᾶσσον» παρέμενε ἄθικτο. Π.χ. σελ. 200: Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς κοινῆς ὁμολογίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἄσπρων:

Διὰ τῆς παρουσίας ὁμολογίας, δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι γεγραμμένοι ὅτι ἐλάβομεν ἀπὸ τῆς δύο ἐκκλησιῶν μας τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κοιμήσεως καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου δανεικῶς διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τῆς πολιτείας μας γρόσια χίλια πεντακόσια πενήντα καὶ τὰ μὲν χίλια τὰ δέκα πρὸς ἑνδεκα, τὰ δὲ πεντακόσια πενήντα ἄνευ τόκου, ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν ἐδόθη ἡ παροῦσα ἡμῶν ὁμολογία καὶ καθολικὴ ἀπόδειξις εἰς χεῖρας τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη κυροῦ Ἰγνατίου διὰ νὰ ἔχη τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ. αψοδ

Ἰουλίου α ἐν Βελβενδῶ.

Σελ. 200, 1788 Ἰουλίου 24:

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἤδη ἀρχιερατεύοντος Πανιερωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη Ἁγίου Σερβίων καὶ Κοζάνης κυρίου κυρίου Θεοφίλου ἠλάχθη ἡ παροῦσα ὁμολογία, γενομένου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λογαριασμοῦ, εἰς ποσότητα 2700 γροσίων δύο χιλιάδες ἑπτακόσια ἐπὶ συμφωνία διάφορον ἕξ τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον καὶ ἐβάλλθη εἰς τὸ σεντούκι τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς ἔνδειξιν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι γινόνταν διάφορες συμφωνίες ἀνάλογα μὲ τὴν δυνατότητα τοῦ δανειζομένου, τὸ δὲ σεντούκι τῆς ἐκκλησίας ἦταν τὸ χρηματοκιβώτιο, ὅπου φύλασσαν τόσο τὰ χρήματα, ὅσο καὶ τὶς ἀποδείξεις.

Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι πολὺ διαφωτιστικὸ γιὰ τὴν συγκρότηση τοῦ σχολείου. Εἶχε βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας τὰ βιβλία εἶχαν προσφέρει πολλοὶ «φιλόμοισοι», εἶχε χάρτες, ἄτλαντες, ὑδρόγειο σφαῖρα καὶ «τὰ τοιαῦτα». Τί εἶδους βιβλία εἶχαν περίπου, τὸ μαθαίνομε πάλι ἀπὸ τὸν κώδικα Βελβεντοῦ, σελ. 142:

Ὁ μακαρίτης Σακελλάριος τῆς πολιτείας ταύτης Γεώργιος ἱερεὺς Χ' στάσιον ἀφιέρωσε κατὰ τὴν διαθήκην του εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον γρόσια εἴκοσι πέντε, διὰ τὰ βιβλία, καὶ ἠγοράσθη παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου κυρ Γεωργίου Χ' μανουῆλ τὸ λεξικὸν Γεωργίου: τετράγλωσσον.

Ὁ πανιερότατος ἡμῶν δεσπότης Ἁγιος Σερβίων κύριος Θεόφιλος δι' ἐκκλησιαστικῶν ἄσπρων ἠγόρασε ἐν λεξικὸν τοῦ Βαρίνου: ἕτερον λεξικὸν τοῦ Βλάχου, τέσσαρας τόμους ἐγκυκλοπαιδείας, μίαν γραμματικὴν Ἀθανασίου Παρίου, ἐν ἐπιστολάριον Συνεσίου καὶ δύο Χρυσολοράδες.

Σελ. 114:

Ὁ Ἰωάννης Ζησιοῦ ἀπέστειλεν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ μὲν τὰ σχολεῖα μίαν Ὑδρώγεον Σφαῖραν διὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἐν ζεῦγος σαντανίων¹.

Ὅπως δὲ ἀναφέρεται στὴν ἀκολουθία, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος προσέφερε βιβλία γιὰ τοὺς ἀπόρους μαθητάς, καθὼς καὶ ἐποπτικά μέσα διδασκαλίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μαθητάς ὅμως καὶ ἄλλοι εἶχαν ὄρεξη γιὰ μάθηση καὶ δανείζονταν βιβλία ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ σχολείου. Μερικοὶ βέβαια «σὰν καὶ πάντα σὰν καὶ τώρα» ξεχνοῦσαν νὰ τὰ ἐπιστρέψουν γι' αὐτὸ τοὺς δίνεται ἡ συμβουλὴ νὰ μὴν «*παραδίδονται εἰς λήθην*», ἀλλὰ νὰ τὰ ἐπιστρέφουν, ἀφοῦ τὰ μελετήσουν. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμε πὼς τὸ σχολεῖο θὰ διέθετε καὶ βιβλία γενικοῦ χαρακτήρος, δωρεὰς ἀσφαλῶς κι' αὐτὲς ἄλλων χριστιανῶν, ποὺ θὰ ἐνδιέφεραν τοὺς κατοίκους.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν τοὺς καλοὺς χριστιανούς, ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ κοινὰ τῆς πολιτείας, ἡ μνήμη ὡς εἶναι αἰώνια. Ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἐκκλησία ἔρχεται νὰ ἐπιπλήξῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς «*σκανδαλοποιούς*». Ἀναθεματίζει αὐτοὺς ποὺ ἐπιβουλεύονται τὰ σχολεῖα κρυφὰ ἢ φανερά καὶ προσπαθοῦν «*νὰ σηκώσουν τὸ πρὸς τὰ γράμματα σέβας*», καθὼς καὶ ὅσους ἠθέλαν «*νὰ ἐλαττώσουν καὶ νὰ φθείρουν τὴν ποσότητα τῶν ἄσπρων*», τὰ ὁποῖα ὠρίστηκαν γιὰ τοὺς μισθοὺς τῶν δασκάλων καὶ τοῦ πνευματικοῦ. Μὲ τὸ φόβο τοῦ δημόσιου ἀναθέματος, ἐξωεκκλησιασμοῦ καὶ ἀφορισμοῦ οἱ κακοὶ φρονιματίζονται καὶ ἐμποδίζονται νὰ βλάψουν τὴν πόλη. Γι' αὐτὸ ἀναφέρονται καὶ τὰ κυριώτερα ἀδικήματα: ἡ κατακράτησις τῶν τόκων ποὺ ὀφείλουν στὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ δανείστηκαν, ἡ ὑπεξαίρεσις ἢ μείωσις τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐκκλησίας, ἡ καταστροφὴ τῶν δέντρων², ἡ ἐπιβουλὴ κατὰ τῶν σχολείων, ἡ κατακράτησις τῶν βιβλίων, ἡ βλασφημία κατὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ γιὰ τὴ παιδεία, καὶ τέλος ἡ μαγεία. Κυρίως οἱ μάγοι ἢ οἱ μάγισσες, ποὺ ἐμποδίζουν τὴν τεκνοποιία «*ποδένον*», τρελλαίνουν τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀρρωσταίνουν, αὐτοὶ πιά «*ἔστωσαν ἀφορεσμένοι ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἄλλοι μετὰ θάνατον*»³.

Ἡ εἰκόνα ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἀκολουθία αὐτὴ «*ἡ ψαλλομένη ἀπ' ἄμβωνος τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας*»⁴ εἶναι συγκινητικὴ. Ὁ ναὸς γεμάτος ἀπὸ

¹ Σαντάνια ἔλεγον τὰ κηροπήγια.

² Ἰδιαιτέρα ἀναφέρονται τὰ σκαμνία (συκομορέες), ὡς μέγα ὄφελος τῆς πατρίδος, πιθανὸν ἐπειδὴ τὸ φύλλωμα χρησίμευε γιὰ τροφή τῶν μεταξοσκωλήκων.

³ Βλ. Νικ. Δελιαλή, Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Βελβενδοῦ καὶ δύο κώδικες, Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1955, σελ. 185-191, ὅπου δημοσιεύει καὶ τὸ ἀπόσπασμα γιὰ τοὺς μάγους καὶ τίς μάγισσες.

⁴ Ἡλία Δασσαρήτου, Περί Κορυτσᾶς, ΔΙΕΕ (1896-1900), σελ. 155, σημ. 61. Στὴ Κορυτσᾶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποὺ πρόσφεραν γιὰ τὸ «*λαῖσσον*», διαβάζονται «*ἀπ' ἄμβωνος*» τὴν ἡμέρα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

χριστιανούς και ή εκκλησία, σάν ἄρχων θεματοφύλαξ θρησκευτικός και πολιτικός, διά τοῦ ἱερέως, νά ἐπαινῆ και νά τιμωρῆ. Καί οί μὲν νά εὐφραίνονται, πού ή μνήμη γιά τὰ καλά τους ἔργα θά εἶναι αἰώνια, οί δὲ νά τρομοκρατοῦνται ἀπό τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως.

ΛΟΥΪΖΑ ΣΥΝΔΙΚΑ - ΛΑΟΥΡΔΑ

101

Διοικητὴν Ἰωάννην ἡμῶν θεοφάνου ἑοδούρου
 Ἰησὺς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν καὶ συντόμων καὶ
 συσῶν τῶν ἀπεδῶν θεοφάνου. αἰωνία ἡμῶν

+ Διοικητὴς καὶ ἀρχιεπίσκοπος, ἀπὸ
 θεοφάνου καὶ κατέστη κύριος Ἰωάννης θεο
 σαχονικός, ἑοδούρου, συνεδρόμοι
 (μασίμω καὶ ἑοδούρου ἀριστοκρίτους δευτε
 ρομένους, καὶ ἑτέροις) εἰς τὸν ἀποκαθάρσιν
 τῶν ἐρητύων σαχῶν καὶ τῶν ἀνηρέτων δ
 ονομασίαν καὶ διδασκῶν. αἰωνία ἡμῶν

+ Ἄλλοι ἐδῶκαν καὶ ἀνηρέτων γὰρ καὶ ἀπο
 ἀριστοκρίτους τῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν Ἰησὺς καὶ
 μπόσιος Ἰησὺς δευτέρου καὶ τῶν ἀνηρέτων
 χαράρια ἀριστοκρίτους σαχῶν, καὶ ἡμεῖς ἀλλο
 σαχῶν ἢ ἄλλοι καὶ ἀνηρέτων ἑοδούρου
 διδασκῶν διὰ τῶν ἐρητύων σαχῶν καὶ τῶν
 καδῶν δονομασίαν αἰωνία ἡμῶν